سیاست و مجلس
تسخیرشدگان ۴
انتقاد از ممیزی در مجلس ۵

سیاست بین‌الملل
بحران انتظارات فزاینده ۶
فتح و حماس در آستانه تفاهم ... ۷

سیاست بین‌الملل
مهاجران مکزیکی و معادلات آمریکا ۸
ورود ژاپن به عصر جدید نظامی .. ۹

اصناف
از بی‌پولی گلایه نکنید ۱۰

صفحه شطرنج سه‌قطبی

مایکل کلر*
ترجمه: آزاده افتخاری

برای ماه‌ها، رسانه‌ها و نخبگان سیاستگزار آمریکایی «بحران ایران» را کشمکشی دوسویه میان واشینگتن و تهران به تصویر می‌کشیدند که در آن قدرت‌های اروپایی و البته روسیه و چین ایفاگر نقش‌های حاشیه‌ای بودند. بدون تردید جورج بوش و محمود احمدی‌نژاد روسای جمهوری آمریکا و ایران، که با ایراد سخنرانی‌های آتشین علیه یکدیگر سعی در جلب حمایت مردم کشورهایشان را دارند، قهرمانان این داستان به شمار می‌آیند. اما با مطالعه دقیق تحولات اخیر در عرصه دیپلماسی بین‌المللی پیرامون بحران ایران، می‌توان دریافت که جدال بی‌امان دیگری جریان دارد و آن رقابت سه‌قطبی میان ایالات متحده، روسیه و چین برای سیطره بر منطقه دریای خزر / خلیج‌فارس و منابع انرژی عظیم آن است. زمانی که موضوع «استراتژی بزرگ» به میان می‌آید، مقامات عالی‌رتبه دولت بوش از استیلای کشورشان بر صفحه شطرنج بین‌المللی با کوچک جلوه‌دادن نفوذ بازیگران بزرگ دیگر نظیر روسیه و چین سخن می‌گویند. این رقابت ژئوپولتیکی کلاسیک از اوایل سال ۲۰۰۱ میلادی با بی‌اعتبار خواندن معاهده موشک‌های آنتی‌بالستیکی آمریکا- روسیه آغاز شد.

پس از حوادث تروریستی یازدهم سپتامبر آمریکا نشانه‌های اولیه خصومت‌ورزی با هدف ترغیب روسیه و چین به فعالیت در جبهه مبارزه با تروریسم فرونشانده شد، اما طی ماه‌های اخیر الگوی کلاسیک صفحه شطرنج سیاست‌های «قدرت بزرگ» بار دیگر به سوی انحصار تفکر استراتژیک در واشینگتن حرکت می‌کند.

■ حرکت شوالیه‌ها در خلیج‌فارس

یکی از اهداف کلیدی استراتژی آمریکا اطمینان از سلطه ایالات متحده- و نه هیچ کشور دیگری- بر منابع انرژی خلیج‌فارس و دیگر نقاط نفت‌خیز آسیا است. اکنون به مدد بوش، دکترین کارتر در سال‌های ۱۹۸۰ تا دریای خزر، عواقب افزایش بهای نفت و تحلیل منابع منطقه بسط یافته است و کاخ سفید به منظور اطمینان از نفوذ آمریکا در خزر پایگاه‌های نظامی در این منطقه ایجاد کرده است. باید گفت که ایران در صفحه شطرنج سه‌قطبی قدرت‌های بزرگ جایگاه حساسی را به خود اختصاص داده است. به لحاظ جغرافیایی، ایران تنها کشوری است که به طور همزمان به خلیج‌فارس و دریای خزر متصل است و از این طریق نقشی پراهمیت در منابع انرژی این دو منطقه ایفا می‌کند. علاوه بر این کنترل تنگه هرمز- تنها راه آبی خلیج‌فارس به اقیانوس هند که یک‌چهارم نفت تولیدی جهان به طور روزانه از آن عبور می‌کند- را به عهده دارد. در نتیجه اگر آمریکا تحریم‌های اقتصادی علیه ایران را لغو کند، می‌توان از محدوده ارضی این کشور به عنوان بهترین راه برای انتقال نفت و گاز کشورهای حوزه خزر به بازارهای جهانی ازجمله اروپا و ژاپن استفاده کرد. ایران به عنوان پرجمعیت‌ترین و صنعتی‌ترین کشور شیعه در منطقه خلیج‌فارس، همواره نقشی اساسی در امور منطقه‌ای ایفا کرده است و توان نظامی این کشور در سطح قابل قبولی قرار دارد. به نحوی که در صورت تجهیز ایران به کلاهک هسته‌ای حضور نظامی نیروهای آمریکایی در منطقه با چالش‌های جدی مواجه خواهد شد. به همین دلیل است که آمریکا پیش از هر کشور دیگری با توسعه برنامه‌های هسته‌ای ایران مخالفت می‌کند و این در حالی است که روسیه و چین به اندازه واشینگتن نگران نیستند. تحلیلگران می‌گویند: هرچند منابع نفتی و گازی ایران کمتر از عربستان سعودی و روسیه است ولی هیچ کدام از این کشورها به اندازه ایران به طور همزمان منابع عظیم نفت و گاز را در اختیار ندارند. بسیاری از کشورها شامل چین، هند، ژاپن و کشورهای عضو اتحادیه اروپا هم‌اکنون به منابع نفتی ایران وابسته‌اند و مذاکرات برای توسعه و بهره‌برداری از میادین گازی ایران ادامه دارد. کارشناسان این نکته را یادآوری می‌کنند که ایران تنها منبع عظیم انرژی نیست اما در زمره معدود کشورهایی قرار دارد که در صورت سرمایه‌گذاری و بهینه‌سازی زیرساخت نفتی می‌تواند طی سال‌های آینده بر حجم تولیدات خود بیفزاید. آنها می‌گویند پس از سقوط دولت دکتر محمد مصدق شرکت‌های نفتی آمریکایی برای مدتی در صنعت نفت ایران جولان دادند. اما همزمان با انقلاب اسلامی این شرکت‌ها از ایران بیرون رانده شدند و جای تردیدی وجود ندارد که آنها به بازگشت علاقه‌مند هستند، اما خصومت‌ورزی واشینگتن با تهران راه ورود آنها به ایران را سد می‌کند. این درحالی است که جای خالی آمریکایی‌ها با حضور پرتعداد شرکت‌های چینی پر شده است. چین که پس از آمریکا بزرگترین مصرف‌کننده انرژی در جهان به‌شمار می‌آید قراردادهای کلان و درازمدتی با ایران منعقد کرده است. از سوی دیگر با وجود آنکه روسیه بر خلاف چین در نفت و گاز غوطه‌ور است با نفوذ آمریکا در ایران مخالفت می‌کند و نمی‌خواهد به هیچ قیمتی از قراردادهای عظیم خود با ایران در زمینه تکنولوژی هسته‌ای صرف‌نظر کند. بنابراین منافع آمریکا، روسیه و چین در ایران پایدار و دائمی است و از نقطه‌نظر ژئوپولتیکی موفقیت در رقابتی که هدف آن ایران است بزرگترین پیروزی در صفحه شطرنج جهانی به‌شمار می‌آید. با وجود تلاش‌های دولت بوش برای فشار بر ایران، مسکو و پکن از هر آنچه که در چنته دارند برای مقابله با هرگونه پیروزی ژئوپولتیکی آمریکا در ایران و آسیای میانه استفاده می‌کنند، اما در عین حال می‌کوشند از به خطر افتادن روابط با آمریکا و تنش در روابط اقتصادی با ایالات متحده جلوگیری کنند. در مقابل واشینگتن نیز با توجه به ضعف آشکار در عراق و اکراه متحدان اروپایی، روسیه و چین از پیوستن به جبهه فشار به ایران می‌کوشد به تلاش‌های دیپلماتیک با هدف فیصله موضوع هسته‌ای ایران فرصت بیشتری بدهد.

خلاصه مقاله

۱- با مطالعه دقیق تحولات اخیر در عرصه دیپلماسی بین‌المللی پیرامون بحران ایران، می‌توان دریافت که جدال بی‌امان دیگری جریان دارد و آن رقابت سه‌قطبی میان ایالات متحده، روسیه و چین برای سیطره بر منطقه دریای خزر / خلیج‌فارس و منابع انرژی عظیم آن است.
۲- به لحاظ جغرافیایی، ایران تنها کشوری است که به طور همزمان به خلیج‌فارس و دریای خزر متصل است و از این طریق نقشی پراهمیت در منابع انرژی این دو منطقه ایفا می‌کند.
۳- اگر آمریکا تحریم‌های اقتصادی علیه ایران را لغو کند، می‌توان از محدوده ارضی این کشور به عنوان بهترین راه برای انتقال نفت و گاز کشورهای حوزه خزر به بازارهای جهانی ازجمله اروپا و ژاپن استفاده کرد.

■ چه کسی مات می‌شود؟

برای تمام طرف‌ها بحران هسته‌ای بخشی از یک کشمکش ژئوپولتیکی بزرگتر است. برای مثال روسیه و چین می‌کوشند از طریق سازمان همکاری شانگهای (SCO) با نفوذ آمریکا در آسیای میانه مقابله کنند و دعوت از ایران برای عضویت ناظر در این سازمان نیز از جمله اقداماتی بود که خشم واشینگتن را به دنبال داشت. در مقابل ایالات متحده نیز در تلاش است متحدان خود در آسیای جنوبی - شامل هند- را علیه ایران به خط کند. سفر اخیر مقامات سیا (CIA) به ترکیه نیز با هدف ترغیب مقامات این کشور به همراهی با سیاست‌های آمریکا علیه ایران انجام گرفت. با وجود تاکید بر دیپلماسی، طرفین بر این نکته اذعان دارند که شرایط کنونی نمی‌تواند تا ابد ادامه پیدا کند.

برای مقامات عالی‌رتبه دولت بوش که همچنان رویای هژمونی جهانی انرژی را در سر می‌پرورانند شرایط دشواری پیش‌رو است و در عین حال امکان عکس‌العمل‌ها همچنان تحلیل می‌رود. تمایل آنها برای تاکتیک‌های بازدارنده اروپا، چین و روسیه کمتر از سازش‌ناپذیری ایرانیان نیست و بیشتر هم نخواهد بود و از سوی دیگر نفوذ روسیه و چین در ایران به اندازه کافی قدرتمند نیست. اما اگر تهران طی ماه‌های آینده با درخواست آمریکا برای توقف کامل فعالیت‌های غنی‌سازی موافقت نکند ایالات متحده بی‌تردید بر اعمال تحریم‌های بین‌المللی پافشاری خواهد کرد و در صورت مخالفت روسیه و چین اقدامات بعدی آمریکا بهترین کابوس پکن و مسکو خواهد بود. کارشناسان سیاسی این نکته را یادآوری می‌کنند که پراهمیت‌ترین جدال، کشمکشی است که از نظرها دور می‌ماند و آن تضعیف واشینگتن در مقابل مسکو و پکن در رقابت برای نفوذ جهانی و سلطه‌گری در زمینه انرژی است. در این شرایط ایران یک میدان نبرد برای مسابقه‌ای بزرگتر، طولانی‌تر و حساس‌تر خواهد بود.

***مایکل کلر: استاد صلح و امنیت جهانی در کالج Hampshire و نویسنده کتاب «نفت و خون»**

خبرها

نماینده ایران مراسم سخنرانی شیمون پرز را ترک کرد

ایسنا: روزنامه صهیونیستی یدیعوت آحارونوت گزارش داد، نماینده ایران در کنفرانس امنیتی «سی‌کا» در آلماتی هنگام سخنرانی شیمون پرز جلسه را ترک کرد. این روزنامه صهیونیستی نوشت، محمد عراقچی معاون وزیر امور خارجه ایران که در نشست کنفرانس تعامل و معیارهای اعتمادسازی در آسیا (سی‌کا) حضور یافته بود، هنگام سخنرانی شیمون پرز معاون نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی جلسه را ترک کرد. خبرگزاری آسوشیتدپرس نیز در گزارشی نوشت، عراقچی از نشستی خبر داد که قرار است با حضور پنج کشور ساحل دریای خزر در تهران برگزار شود. رسانه‌ها گزارش دادند که وی ابراز امیدواری کرد در این نشست مشاجره بلندمدت بر سر دریای خزر میان ایران، روسیه، قزاقستان، آذربایجان و ترکمنستان حل شود. عراقچی در جمع خبرنگاران افزود زمان این نشست به زودی اعلام خواهد شد. وی ادامه داد پنج کشور در حال حاضر بسیاری از موضوع‌های مربوط به چگونگی تقسیم دریای خزر میان خود را حل کرده‌اند اما برخی موضوعات دیگر نیازمند مباحثات بیشتر هستند.

موافقت تدریجی ایران و غرب

ایسنا: خبرگزاری فرانسه به نقل از تحلیلگران و دیپلمات‌ها نوشت، به‌نظر می‌رسد با وجود اظهارات متناقض از سوی تهران، غرب و ایران قصد دارند بر سر موضوع هسته‌ای به تدریج به سوی یکدیگر حرکت کنند. این خبرگزاری فرانسوی ادامه داد، موضوع مطرح این است که آیا آمریکا و دیگر کشورهای جهان برای گرفتن تضمین بر سر این که تهران سلاح هسته ای نخواهد ساخت با ایران پای میز می‌نشینند یا نه. کریستوفر راندل یک تحلیلگر مطالعات ایران در دانشگاه دورهام انگلیس در این باره با اشاره به اظهارات اخیر رئیس‌جمهور در جریان اجلاس سران سازمان همکاری شانگهای گفت: من نسبتاً خوش‌بین هستم، زیرا محمود احمدی‌نژاد رئیس‌جمهور ایران لحنش را تا حدی عوض کرده است. در ادامه این گزارش به نقل از یک دیپلمات اروپایی در آژانس بین‌المللی انرژی اتمی آمده است، اظهارات مقامات ارشد جمهوری اسلامی ایران درخصوص مسئله هسته‌ای کشورشان متناقض نبوده است.

ایران و رابطه واشینگتن ـ مسکو

فرید مرجایی

در حالی که بسیاری از دیپلمات‌ها به نتیجه مثبت برخورد ایران و آمریکا در مورد موضوع هسته‌ای امیدوارند، بسیاری از تحلیل‌های جدید در مورد پیشنهاد جدید ایالات متحده و اروپایی‌ها به تهران نشان‌دهنده نقش پیچیده دیپلماسی روس‌ها در پشت صحنه است.

پیشنهاد ۶ قدرت جهانی که با واکنش محتاطانه تهران مواجه شد، نتوانست روابط سرد واشینگتن- مسکو را بهبود بخشد. این روابط ماه گذشته به پائین‌ترین سطح خود افت کرد. در آن هنگام دیک چنی معاون رئیس جمهوری ایالات متحده در ویلینوس مرکز لیتوانی، ولادیمیر پوتین رئیس جمهوری روسیه را به دلایل متعدد به باد انتقاد گرفت.

چنی در آن سخنرانی روسیه را محکوم کرد که از منابع نفت و گاز خود برای تاثیر گذاری و نفوذ بر کشورهای همسایه سوءاستفاده می‌کند اما جالب اینکه دیک چنی ضمن حمایت از دولت ازبکستان یعنی جایی که نورسلطان نظربایف رئیس جمهوری بوروکرات و کمونیست این کشور همه مخالفانش را سرکوب کرده است، از روند پیشرفت دموکراسی در این کشور ستایش کرد!

او همچنین با نظربایف در مورد احداث خط لوله نفت که روسیه را دور می‌زند، مذاکره کرد. به نظر می‌رسد، راستگرایان و محافظه‌کاران افراطی در ایالات متحده که دیک چنی یکی از تاثیر گذارترین افراد آن است، به طور فزاینده‌ای از روند سلطه کرملین بر منابع نفت و گاز و همین طور فروش تسلیحات به ونزوئلا، سوریه و ایران ناراحتند. در روزهای اخیر بسیاری از روزنامه‌های روسیه به روند نزولی رابطه ایالات متحده و روسیه در ماه‌های اخیر، اشاره کرده‌اند. بر همین اساس روزنامه مسکو تایمز می‌نویسد: «بوش رئیس جمهوری ایالات متحده از سوی راستگرایان و محافظه‌کاران افراطی تحت فشار است تا در اجلاس سران گروه ۸ در سن‌پترزبورگ شرکت نکند، اجلاسی که قرار است در اوایل ماه ژوئیه برگزار شود و مسکو رئیس دوره‌ای آن شود.»

به نظر می‌رسد واکنش‌های زیادی برای آغاز اجلاس گروه ۸ در راه باشد. بسیاری از مقامات روسی در مخالفت با تمایل اروپا برای آزادسازی بازار صادرات گاز سخن گفته‌اند. آلکسی میلر رئیس شرکت دولتی نفت و گاز «گازپروم» در سخنانی درخواست اروپایی‌ها برای آزادی بازار انرژی را رد کرد. آلکسی کوروین وزیر اقتصاد روسیه هم به خبرنگاران خارجی گفت که روسیه برنامه دارد تا منشور انرژی اتحادیه اروپایی را مورد ملاحظه مجدد و بازنگری قرار دهد. منشوری که خواهان آزادی بازار برای همه صادرکنندگان است. بعد از سخنرانی دیک چنی، سرگئی لاوروف وزیر خارجه روسیه و کاندولیزا رایس وزیر خارجه ایالات متحده در ملاقاتی خصوصی در هتلی در شهر نیویورک در حضور وزرای خارجه اتحادیه اروپایی با یکدیگر درگیری لفظی پیدا کردند. در آن زمان چشم‌انداز همکاری جامع دو کشور برای ارائه پیشنهاد به ایران بسیار تاریک بود. گزارش‌های اخیر از شورای روابط خارجی می‌گوید که روابط واشینگتن- روسیه در مسیر غلطی افتاده است. بسیاری از ناظران و دیپلمات‌های واقع‌نگر روس اینگونه تحلیل می‌کنند که نمی‌دانند چرا نومحافظه‌کاران دولت بوش خواهان آغاز چنین جنگ سرد کوچکی هستند، اما برخی چیزها تغییر کرده است. هنگامی که وزرای خارجه گروه ۱+۵ در اول ژوئن توانستند در مورد بسته پیشنهادی به ایران به توافق دست یابند بوش در تماس تلفنی با پوتین از وی خواست تا تلاش کند ایران را وادار به تعلیق غنی‌سازی اورانیوم کند.

اما در سطح دیپلماتیک، تلاش فشرده برای مصالحه با روسیه در مورد بسته پیشنهادی به ایران آغاز شد. اما برخلاف داوری ایدئولوژیک در دولت بوش کاخ سفید درک کرده است که نباید با روسیه تنش ایجاد کند. موضوع دیدن تصویر رایس و هنری کیسینجر بود که در نشستی برای بهبود رابطه با روسیه جلسه تشکیل داده بودند. اول در ستون عقاید واشینگتن پست، کیسینجر از روسیه بابت اقدام مثبت برای شکستن بن‌بست درباره ایران ستایش کرد. این ستایش پس از آن انجام گرفت که ایجاد غنی‌سازی اورانیوم در خاک روسیه برای ایران مطرح شده بود. هنری کیسینجر که با تلاش میانجی‌گری به مسکو پرواز کرد، در خانه ییلاقی پوتین با رئیس جمهوری روسیه دیدار کرد. براساس نوشته روزنامه روسی ایزوستیا، کیسینجر در همین رابطه گفته است که روسیه به طور کامل شایستگی عضویت در گروه ۸ را دارد، چرا که تصمیم‌های کشورهای صنعتی بدون روسیه عملاً قابل اجرا نیست. پس از آن فضا به طرز قابل ملاحظه‌ای تغییر کرده است. پوتین درباره موارد همکاری با ایالات متحده صحبت کرد. از سوی دیگر هنری کیسینجر در مصاحبه‌ای اختصاصی با روزنامه نازاویزیمایا تاکید کرد که اختلاف دیدگاه‌های کاخ سفید و کاخ کرملین اجتناب‌ناپذیر است چرا که دو کشور منافع ملی متفاوتی دارند. اما این اختلاف‌ها می‌تواند کاهش یابد و چندان دیدگاه‌ها از هم دور نیستند، اگر همکاری‌های لازم انجام شود. کیسینجر وزیر خارجه دوران ریاست‌جمهوری ریچارد نیکسون در خاتمه مصاحبه خود گفت که روسیه را با احساس بسیاری خوبی ترک می‌کند.

پوتین هم گفت که دو کشور در برخی مسائل دیدگاه متفاوتی دارند، اما به طور کلی درک متقابلی از هم دارند.

از چنی تا کیسینجر راهی طولانی است. بسیاری از آن با دیپلماسی سکوت گذشته، به شرط آنکه محافظه‌کاران افراطی ایالات متحده فعال نشوند و سیاست‌های کاخ سفید در مورد روسیه را مورد انتقاد قرار ندهند.

اما بی‌تردید بدون پاسخ درست واشینگتن به مسکو و راضی کردن کاخ کرملین در بسیاری از موارد، بعید به نظر می‌رسد که مذاکرات با ایران آغاز شود. این تحولات به علاوه بیانیه جنبش عدم تعهد در تاریخ ۳۰ مه که در کوالالامپور منتشر و در آن از حق ایران در غنی‌سازی اورانیوم تحت پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) حمایت شد، این موضوع را برای رهبران آمریکا روشن ساخته است که مسائل جهانی به طرز فزاینده‌ای به سمت چندجانبه شدن پیش می‌رود.

خبر

استقبال چین از بسته پیشنهادی غرب

مهر: چین با استقبال مجدد از بسته پیشنهادی غرب به ایران خواستار آغاز سریع گفت‌وگوها درباره موضوع هسته‌ای شد. به گزارش خبرگزاری فرانسه از قاهره «ون جیابائو» نخست‌وزیر چین که سرگرم دیدار از مصر است گفت: «ما بر این باوریم که موضوع هسته‌ای ایران باید از کانال‌های دیپلماتیک حل و فصل شود.» نخست‌وزیر چین همچنین اظهار داشت: به اعتقاد ما شش کشور درگیر اخیراً پیشنهاد خوبی درخصوص حل موضوع هسته‌ای ایران به این کشور ارائه داده‌اند که قطعاً پایه و اساسی را برای گفت‌وگوهای صلح‌آمیز بنا گذاشته است. چندی پیش «خاویر سولانا» مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا پیشنهادی را موسوم به پیشنهاد ۱+۵ یا پیشنهاد تنبیهی و تشویقی به ایران ارائه داده است و تهران نیز اعلام کرده است که سرگرم بررسی جدید این پیشنهادات است. این پیشنهاد از سوی پنج عضو دائم شورای امنیت شامل آمریکا، فرانسه، انگلیس، چین و روسیه و همچنین به همراه یکی دیگر از سه کشور عضو ترویکای اروپا یعنی آلمان به ایران ارائه شده است.